

УДК 343.3/.7(477)

DOI 10.37566/2707-6849-2022-1-2(38-39)-17

Григорій КРАЙНИК,

*доцент кафедри права та публічного управління
Житомирського державного університету
імені Івана Франка, кандидат юридичних наук, доцент
ORCID: 0000-0001-7018-7710*

ЩОДО УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУЛЮВАНЬ СКЛАДІВ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ БЕЗПЕКИ ВИРОБНИЦТВА

Постановка проблеми та її зв'язок із наукою чи практикою. Охорона праці – система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження здоров'я та працездатності людини в трудовому процесі [1]. Вважаємо, що існує потреба удосконалення визначення «охорона праці», закріпленого в ДСТУ 2293:2014 «Охорона праці. Терміни та визначення», у зв'язку з тим, що у зазначеному визначенні взагалі не мовиться про необхідність збереження життя людини, тобто охорона праці на даний час не охоплює безпеку виробництва в частині заподіяння смерті потерпілим.

Однією зі складових охорони праці є правові заходи і засоби, у тому числі її кримінально-правова охорона, без якої неможлива ефективна охорона праці. Розділ X Особливої частини Кримінального кодексу України «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва» присвячено кримінальній відповідальності за порушення вимог законодавства в цій сфері та правовому забезпеченню охорони праці.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано її розв'язання. Кримінальне законодавство України передбачає відповідальність за кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва в статтях 271–275 Кримінального кодексу України (далі – КК України), що породжує складні питання щодо кваліфікації цих кримінальних правопорушень, їх розмежування та відмежування від суміжних складів, а також питання розширення або звуження змісту розділу X Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва».

Ці питання досліджували українські науковці, зокрема: В. Антипов, В. Борисов, С. Багіров, О. Бахуринська, Е. Зінченко, І. Лановенко, В. Мисливий, А. Музика, В. Навроцький, О. Пашенко.

До прийняття КК України 2001 року та набрання ним чинності з 1 вересня 2001 року не існувало окремого розділу КК України «Злочини проти безпеки виробництва». Вагомий внесок у його появу та комплексну кримінально-правову охорону безпеки виробництва здійснив В. Борисов [2; 3]. У монографії «Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування» (2017 р.) окремих розділ присвячено кримінально-правовим питанням відповідальності за злочини проти безпеки виробництва (автори: В. Борисов, Г. Крайник, О. Пашенко) [3, с. 259–306]. З 1 липня 2020 року набрав чинності закон України [4], яким термін «злочин» як у ст. 11 КК України, так й інших статтях КК України та в назві розділу 10 Особливої частини КК України замінено на «кримінальне правопорушення» у відповідному числі та відмінку. Також було досліджено кримінальну відповідальність за кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва, зроблено пропозиції з удосконалення розділу X Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва» [5; 6; 7; 8].

Виділення не вирішених раніше частин проблеми. Низка питань залишається дискусійними (щодо переліку кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва, визначення наслідків кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва, їх формулювання у проєкті КК України, призначення покарань за їх вчинення та ін.), трапляються помилки щодо кваліфікації зазначених кримінальних правопорушень та призначення покарань за їх вчинення в судовій практиці.

Важливого значення для охорони праці набуває правове регулювання та питання удосконалення формулювань складів кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва.

Формулювання цілей статті. Мета статті полягає в комплексному дослідженні правового регулювання та питань удосконалення формулювань складів кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва і сприянні правильній кваліфікації цих кримінальних правопорушень.

Виклад основного матеріалу з обґрунтуванням отриманих результатів. *Безпека виробництва* – це такий технічний стан, за якого усувається або мінімізується

можливість уражаючого впливу на людей, майно і довкілля небезпечних та шкідливих виробничих чинників [2, с. 289]. Варто погодитися з думкою В. Борисова, оскільки, по-перше, враховуючи специфіку виробництва, не завжди вдається повністю нейтралізувати можливість уражаючого впливу на людей, тому доцільніше говорити про безпеку виробництва як такий стан, за якого усувається або мінімізується можливість уражаючого впливу; по-друге, враховуючи, що в Державному стандарті України 2293:2014 «Охорона праці. Терміни та визначення» використано терміни «небезпечний виробничий чинник» (п. 4.14) та шкідливий виробничий чинник (п. 4.15) [1], їх цілком слушно використано у визначенні «безпека виробництва».

У розділі X Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва» міститься низка статей: ст. 271 «Порушення вимог законодавства про охорону праці», ст. 272 «Порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою», ст. 273 «Порушення правил безпеки на вибухонебезпечних підприємствах або у вибухонебезпечних цехах», ст. 274 «Порушення правил ядерної або радіаційної безпеки» та ст. 275 «Порушення правил, що стосуються безпечного використання промислової продукції або безпечної експлуатації будівель і споруд».

Суспільно небезпечне діяння виявляється в порушенні шляхом дії або бездіяльності (або в їх поєднанні) вимог безпеки, що містяться в правилах безпеки праці та виробництва. Порушенням є недотримання або неналежне дотримання вимог безпеки, передбачених правилами, або здійснення в ході виробничої діяльності дій, прямо заборонених правилами [2, с. 289].

Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва являють собою порушення єдино писаних правил безпеки. Диспозиції норм, що розглядаються, є бланкетними [3, с. 269], у зв'язку з чим для їх застосування слід звертатися до законодавчих та інших нормативно-правових актів (постанов, правил, інструкцій, стандартів тощо), що регулюють безпеку виробництва, та з'ясувати, які з них порушено. Неврахування бланкетного характеру диспозицій статей 271–275 КК може призвести до неправильної кваліфікації кримінально караних порушень вимог безпеки на виробництві.

Відповідальність за порушення вимог законодавства щодо безпеки осіб під час здійснення іншої діяльності залежно від конкретних обставин справи настає за статтями КК України про кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я особи, у сфері службової діяльності, проти довкілля тощо.

Відповідальність за порушення вимог законодавства щодо безпеки осіб під час здійснення іншої діяльності залежно від конкретних обставин справи настає за статтями КК про кримінальні правопорушення проти життя і здоров'я особи (наприклад, за ст. 119 КК України «Вбивство з необережності»), проти довкілля (наприклад, за ст. 239 КК України «Забруднення або псування земель») тощо.

Статтею 271 КК України охоплюються порушення так званих загальних правил охорони праці, які поширюються на всі галузі та види виробництва, стосуються всіх працівників і забезпечують безпеку осіб, пов'язаних з виробництвом. Порушення ж спеціальних правил безпеки, які стосуються виконання робіт підвищеної небезпеки, підлягають кваліфікації за статтями 272–275 КК [9, с. 33].

Обов'язковою ознакою цих злочинів є *супільно небезпечні наслідки*. Вони можуть бути двох видів. Перший вид наслідків закон пов'язує зі створенням загрози загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків (частини перші статей 272–275 КК). Другий вид наслідків становлять ті, настання яких пов'язане зі спричиненням реальної шкоди: «шкода здоров'ю потерпілого» (частини перші статей 271–275 КК); «загибель людей» (частини другі статей 271–275 КК) та «інші тяжкі наслідки» (частини другі статей 271–275 КК).

Усі зазначені наслідки визначені в постанові Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року № 7: 1. *Загроза загибелі людей або настання інших тяжких наслідків*. 2. *Шкода здоров'ю потерпілого* (частини перші статей 271–275 КК). Розлад здоров'я при заподіянні легких тілесних ушкоджень, що спричинили короточасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності, становить від 7 до 21 дня. *Загибель людей* (частини другі статей 271–275 КК) – це випадки смерті однієї або кількох осіб. *Інші тяжкі наслідки* (частини другі статей 271–275 КК) (абз. 2–4 п. 21 постанови Пленуму Верховного Суду України від 2009 р. № 7) [10].

Визначення шкоди здоров'ю потерпілого, інших тяжких наслідків доцільно закріпити в примітці до ст. 271 КК – на початку розділу, із вказівкою, що вони є спільними для кримінальних правопорушень, передбачених статтями 271–275 КК. Такий підхід уже застосовано в примітках до ст. 185 КК «Крадіжка», ст. 364 КК «Зловживання владою або службовим становищем» тощо.

При цьому щодо недоцільності збереження кримінальної відповідальності за створення реальної *загрози загибелі людей або настання інших тяжких наслідків* вже було зазначено у науковій літературі, зокрема, через законодавчі тенденції щодо криміналізації, узагальнення судової практики та висновки науковців [8, с. 72–74; 11, с. 85–93].

Видається доцільним таке формулювання остаточної редакції примітки до ст. 271 КК України: «*Шкода здоров'ю потерпілого* – короточасний розлад здоров'я або незначна втрата працездатності одній людині, що становить від 7 до 21 дня. *Загибель людини* – це випадки смерті однієї фізичної особи. *Інші тяжкі наслідки* – випадки заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом і більше особам, шкоди у великих розмірах підприємству, установі, організації чи громадянам (шкода власності або навколишньому природному середовищу, що у двісті п'ятдесят і більше разів перевищують неоподатковуваний мінімум доходів громадян, якщо це поєднувалося

з загрозою загибелі людей або настанням інших тяжких наслідків)» [8, с. 78–83; 12, с. 70].

Обов'язковою ознакою об'єктивної сторони кримінальних правопорушень, що розглядаються, є *причинний зв'язок* між допущеними порушеннями правил безпеки і реальною шкодою або можливістю її настання. Причинний зв'язок у цих кримінальних правопорушеннях має низку особливостей. Зокрема, у більшості випадків має місце опосередкований, а не прямий розвиток причинового зв'язку. Крім того, настання наслідку може бути зумовлене порушенням кількох вимог безпеки. Такі порушення можуть бути допущені одним або кількома суб'єктами. Тому у випадках, коли для встановлення причинового зв'язку необхідні наукові, технічні або інші спеціальні знання, призначаються експертизи [13, с. 43–45; 14, с. 328].

Суб'єктивна сторона кримінальних правопорушень визначається їх об'єктивною стороною. Щодо порушення правил безпеки може мати місце вина – умисел або необережність, щодо наслідків – тільки необережність (тобто змішана форма вини або необережність). Ставлення суб'єкта до наслідків є визначальним (оскільки без суспільно небезпечних наслідків кримінальна відповідальність за такі правопорушення виключається), а тому в цілому кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва є необережними [2, с. 290–291]. У справах цієї категорії, у кожному конкретному випадку необхідно встановлювати *мотиви* допущених порушень правил безпеки ставлення суб'єкта до додержання вказаних правил, що важливо для кваліфікації, визначення ступеня суспільної небезпечності вчиненого, призначення кримінального покарання, що впливає із положень ст. 91 Кримінального процесуального кодексу (далі – КПК) України «Обставини, які підлягають доказуванню у кримінальному провадженні» і визначає, що в кримінальному провадженні підлягають доказуванню, зокрема, винуватість обвинуваченого у вчиненні кримінального правопорушення, форма вини, мотив і мета вчинення кримінального правопорушення. А згідно з п. 2 ч. 3 ст. 374 КПК України «Зміст вироку» у мотивувальній частині вироку зазначаються формулювання обвинувачення, визнаного судом доведеним, із зазначенням місця, часу, способу вчинення та наслідків кримінального правопорушення, *форми вини і мотивів* кримінального правопорушення [15].

Мотив кримінального правопорушення – це зумовлене певними потребами чи інтересами, усвідомлене особою внутрішнє спонукання, яке викликає в неї намір вчинити кримінальне правопорушення [16, с. 189].

У кримінальних правопорушеннях проти безпеки виробництва мотивами можуть бути: помилково сприйняті виробничі інтереси, наприклад, прагнення виконати виробниче завдання, всупереч правилам охорони праці; бажання раніше завершити роботу чи надати кому-небудь допомогу; кар'єристські спонукання; недбале ставлення до усіляких заборон або їх частини тощо [17, с. 67].

Необхідним для правильної кваліфікації кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва є встановлення *мотивів* їх учинення.

Суб'єкт злочинів проти безпеки виробництва – спеціальний. Це фізичні, осудні особи, що досягли 16 років, які зобов'язані дотримуватися правил безпеки виробництва. За правовим статусом, їх можна поділити на три групи: 1) службові особи та громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, на що прямо вказано в ст. 271 КК, в інших випадках це впливає із закону (статті 272–275 КК); 2) робітники і ст. 274 КК). Значна кількість суб'єктів злочину, передбаченого статтями 271–275 КК, що є фізичними особами, котрі використовують найману працю за трудовим договором або є службовими особами підприємств, установ чи організацій – бригадирами, директорами підприємств тощо.

Дискусійним є висновок Д. Ветрова, що суб'єктом порушення правил безпеки під час виконання робіт із підвищеною небезпекою можуть бути такі особи: 1) громадяни – суб'єкти підприємницької діяльності, які досягли 16 років; 2) службові особи, які досягли 16 років; 3) робітники, які досягли 18 років, окрім випадків працевлаштування на виробництві чи підприємстві, де виконуються роботи з підвищеною небезпекою, шляхом завідомо неправдивого повідомлення про свій вік (такі особи повинні нести відповідальність за ст. 272 КК України із 16 років); 4) сторонні особи в разі порушення правил безпеки на підприємстві чи виробництві, якщо до їхнього відома у встановленому порядку було доведено правила безпеки на відповідних об'єктах, які досягли 16 років [18, с. 70], оскільки Кодекс законів про працю не забороняє працевлаштування робітників з 16 років, а ч. 1 ст. 22 КК України встановлює загальний вік суб'єктів злочину з 16 років.

В. Мисливий запропонував розділ X Особливої частини КК «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва» доповнити ст. 271-1 «Порушення працівниками вимог законодавства про охорону праці» [19, с. 338]. Чинна редакція ст. 271 КК «Порушення вимог законодавства про охорону праці» у ч. 1 містить таке саме діяння, що було запропоноване науковцем, – «порушення вимог законодавчих та інших нормативно-правових актів про охорону праці», проте суб'єкти злочинів у чинній ст. 271 КК України та запропонованій ст. 271-1 істотно відрізняються. За ст. 271 КК, суб'єкти – це: 1) службова особа підприємства, установи, організації; 2) громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності. Тоді як за проектом ст. 271-1 КК суб'єктом пропонується визнавати працівника підприємства, установи, організації незалежно від форм власності. Також у ст. 271 та ст. 271-1 КК відрізняються наслідки в частинах перших: у ч. 1 ст. 271 КК наслідки – шкода здоров'ю потерпілого; у ч. 1 ст. 271-1 КК України наслідок – середньої тяжкості тілесні ушкодження.

Недостатнім видається лише розмір покарання у виді штрафу, що був запропонований В. Мисливим, – від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян [19, с. 338], що становить від 510 до 850 грн і видається занадто

низьким розміром кримінального покарання станом на 2021 рік, хоча на час видання відповідної монографії (2004 р.) [19] це був прийнятний розмір покарання. Вважаємо, що як занадто низький розмір покарання, так і надмірне покарання не сприяють реалізації мети покарання – кари, виправлення засудженого, запобіганню вчиненню нових злочинів як засудженим, так й іншими особами (ч. 2 ст. 50 КК України) [20].

Так, мінімальна заробітна плата у 2021 році, згідно зі ст. 8 Закону України «Про Державний бюджет на 2021 рік», становить з 1 січня 6000 грн, а з 1 грудня 2021 року – 6500 грн [21]. Враховуючи щорічне збільшення доходів населення та мінімальної заробітної плати, доцільно передбачити розмір штрафу в ч. 1 ст. 271-1 КК у межах від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. До речі, аналогічне покарання прописане в санкції ч. 1 ст. 286 КК України, що теж є необережним кримінальним правопорушенням та містить мінімальні наслідки у виді середньої тяжкості тілесних ушкоджень.

Ще одним важливим питанням є формулювання санкцій за кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва, оскільки без належного покарання до порушників ефективність охорони праці не покращиться. Система покарань є одним із потужних засобів боротьби зі злочинністю. Чинні види покарань у сукупності відповідають вимогам законності в кримінальному праві, слугують забезпеченням законних прав та інтересів людей та держави. Хоча вони не є головним засобом у боротьбі зі злочинністю, але разом із заходами виховного впливу та переконанням відіграють суттєву роль у справі охорони суспільних відносин від кримінально протиправних посягань [3, с. 296–297].

Штраф є перспективним заходом кримінального покарання; розширення призначення судами штрафу заслугоує на схвалення, особливо коли це покарання застосовується в альтернативі позбавлення волі на певний строк. Водночас прийнятною є заміна в окремих випадках позбавлення волі штрафом у більш значному розмірі, ніж у ч. 1 ст. 271, ч. 1 ст. 272 та ч. 1 ст. 275 КК. Однак варто враховувати матеріальне становище підсудного, не призначати надмірних штрафів, тому що саме через скрутне матеріальне становище багато працівників продовжують виконувати певні роботи. Тож варто внести зміни до ч. 3 ст. 53 КК України, дозволити судам призначати покарання у виді штрафу на власний розсуд і тоді, коли така норма не передбачена в конкретній санкції статті Особливої частини КК [3, с. 304]. Це сприятиме досягненню мети покарання (карі, виправленню злочинця, запобіганню вчиненню кримінальних правопорушень) та дасть змогу збільшити доходи до відповідного бюджету.

Громадські роботи не зазначені як можливе покарання в санкціях ч. 1 ст. 271–272 КК, однак у зв'язку з теоретичною можливістю їх запровадження потребують розгляду. Застосування громадських робіт за ст. 271, ч. 1 ст. 272 КК сприяло б

досягненню мети покарання – карі (що закріплено в ч. 2 ст. 50 КК України), а також запобіганню вчинення нових кримінальних правопорушень. Досягнення мети покарання є більш важливим, ніж потенційна можливість зупинки окремих виробництв через відсутність декількох працівників, котрі в цей час відбувають покарання у виді громадських робіт.

Окрім того, відповідно до ч. 2 ст. 272–275 КК призначення покарання у виді громадських робіт не є вдалим через тяжкість наслідків, визначених у законі про кримінальну відповідальність.

Судам, натомість, слід частіше призначати покарання у виді виправних робіт за злочини проти безпеки виробництва (за ст. 271, ч. 1 ст. 272, ч. 1 ст. 273 КК), оскільки це відповідає суспільній небезпечності скоєних діянь та особливості суб'єктів зазначених кримінальних правопорушень, що дасть змогу не переривати виробничі процеси (на відміну від позбавлення волі) [3, с. 303–304].

За ч. 2 ст. 273 КК України, найбільш суворе покарання – до десяти років позбавлення волі – видається надто суворою у разі, якщо не загинула жодна особа (у разі настання «інших тяжких наслідків»).

У проєкті КК України станом на 18 жовтня 2021 року злочинам і проступкам проти безпеки виробництва присвячено розділ 5.6 [22], проте ні конкретних злочинів, ні проступків там не було визначено. Згодом станом на 18.01.2022 року у розділі 5.3 «Злочини та проступки проти безпеки об'єктів критичної інфраструктури і впливу небезпечних предметів та процесів» з'явилась ст. 5.3.9 «недотримання вимог щодо убезпечення від діяльності, яка становить підвищену небезпеку», де міститься лише 11 видів такої діяльності (на теперішній час існує 137 видів робіт з підвищеною небезпекою, тобто понад 120 з них залишились поза увагою авторів проєкту КК України), а також лише 1 проступок – вказаний у ст. 5.3.11 «порушення правил поведінки на об'єкті критичної інфраструктури» [22], що не є задовільним, оскільки одного злочину та одного проступку явно недостатньо для належної охорони безпеки виробництва.

Тож виникла пропозиція взяти за основу чинний розділ, доповнивши його статтею «Порушення працівниками вимог законодавства про охорону праці» з переліком суб'єктів, зазначених вище, та вказівкою на наслідки в примітці до першої статті в розділі.

Висновки з дослідження і перспективи подальшого наукового пошуку. Підбиваючи підсумки, треба зазначити таке:

1. У статті доведено необхідність удосконалення визначення «охорона праці», що закріплене в ДСТУ 2293:2014 «Охорона праці. Терміни та визначення». Це пов'язано із тим, що в зазначеному визначенні взагалі не йдеться про необхідність збереження життя людини та охорона праці на даний час не охоплює безпеку виробництва в частині заподіяння смерті потерпілим. Уперше автором запропоновано

таке визначення: *охорона праці* – система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів і засобів, спрямованих на збереження *життя*, здоров'я та працездатності людини в трудовому процесі.

2. Під *кримінальними правопорушеннями проти безпеки виробництва* пропонується розуміти передбачені розділом X Особливої частини КК України «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва» суспільно небезпечні винні діяння, що порушують встановлені законодавчими та іншими нормативно-правовими актами правила безпеки виробництва, які призвели до настання передбачених законом про кримінальну відповідальність суспільно небезпечних наслідків, вчинені суб'єктом кримінального правопорушення. Це визначення враховує особливості кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва в статтях 271–275 та положення ст. 11 КК України.

3. *Суспільно небезпечне діяння* в кримінальних правопорушеннях проти безпеки виробництва виявляється в порушенні шляхом дії або бездіяльності (або в їх поєднанні) вимог безпеки, що містяться в правилах безпеки праці та виробництва.

4. У примітці до ст. 271 КК України доведено доцільність формулювання визначення наслідків кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва (визначення шкоди здоров'ю потерпілого, інших тяжких наслідків), що слід закріпити в примітці до ст. 271 КК, на початку розділу, із вказівкою, що вони є спільними для кримінальних правопорушень, передбачених статтями 271–275 КК. Пропонується таке формулювання остаточної редакції примітки до ст. 271 КК України: «*Шкода здоров'ю потерпілого* – короткочасний розлад здоров'я або незначна втрата працездатності одній людині, що становить від 7 до 21 дня. *Загибель людини* – це випадки смерті однієї фізичної особи. *Інші тяжкі наслідки* – випадки заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом і більше особам, шкоди у великих розмірах підприємству, установі, організації чи громадянам (шкода власності або навколишньому природному середовищу, що у двісті п'ятдесят і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, якщо це поєднувалося з загрозою загибелі людей або настання інших тяжких наслідків)».

5. У кримінальних правопорушеннях проти безпеки виробництва *мотивами* можуть бути: помилково сприйняті виробничі інтереси, наприклад, прагнення виконати виробниче завдання, всупереч правилам охорони праці; бажання раніше завершити роботу чи надати кому-небудь допомогу; кар'єристські спонування; недбале ставлення до усіляких заборон або їх частини тощо. Потреба встановлення мотивів вчинення злочинів проти безпеки виробництва впливає з положень ст. 91 та ч. 3 ст. 374 Кримінального процесуального кодексу України.

6. Пропозиція В. Мисливого доповнити КК України статтею 271-1 «Порушення працівниками вимог законодавства про охорону праці» є слушною та заслуговує на підтримку. У разі доповнення КК України статтею 271-1 не буде створено колізії зі ст. 271 КК та іншими кримінальними правопорушеннями проти безпеки виробництва, а конкуренція цих норм буде вирішуватися за ознаками суб'єкта: якщо суб'єктом злочину буде визнано службову особу або громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності – розглядається кваліфікація за ст. 271 КК, а якщо суб'єкт – працівник, що не є службовою особою, то потрібна кваліфікація за ст. 271-1 КК. Прийняття ст. 271-1 КК у редакції, що запропонував В. Мисливий, сприятиме кращій охороні безпеки виробництва. Єдиним удосконаленням до цієї пропозиції слід вбачати коригування розмірів штрафу в проекті ч. 1 ст. 271-1 КК, а саме збільшення його розміру з меж від тридцяти до п'ятдесяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян до такого ліміту: від двохсот п'ятдесяти до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, що становить від 4250 до 8500 грн.

7. Варто внести зміни до ч. 3 ст. 53 КК України, де зазначити, що суди мають право призначати покарання у виді штрафу на власний розсуд і тоді, коли це не передбачено в конкретній санкції статті Особливої частини КК, оскільки вказане сприяє досягненню мети покарання (карі, виправленню злочинця, запобіганню вчиненню кримінальних правопорушень) та дасть змогу збільшити доходи до відповідного бюджету.

8. Судам слід частіше призначати покарання у виді виправних робіт за кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва (за ст. 271, ч. 1 ст. 272, ч. 1 ст. 273 КК), оскільки це відповідає суспільній небезпечності скоєних діянь та особливості суб'єктів зазначених кримінальних правопорушень і дасть змогу не переривати виробничі процеси (на відміну від позбавлення волі).

9. У проекті КК України злочинам і проступкам проти безпеки виробництва станом на 18.10.2021 рік було присвячено розділ 5.6, проте ні конкретних злочинів, ні проступків там не було визначено. Згодом станом на 18.01.2022 рік у розділі 5.3 «Злочини та проступки проти безпеки об'єктів критичної інфраструктури і впливу небезпечних предметів та процесів» з'явилась ст. 5.3.9 «недотримання вимог щодо убезпечення від діяльності, яка становить підвищену небезпеку», де міститься лише 11 видів такої діяльності (на теперішній час існує 137 видів робіт з підвищеною небезпекою, тобто понад 120 з них залишились поза увагою авторів проекту КК України), а також лише 1 проступок – вказаний у ст. 5.3.11 «порушення правил поведінки на об'єкті критичної інфраструктури» [22], що не є задовільним, оскільки одного злочину та одного проступку явно недостатньо для належної охорони безпеки виробництва.

Вважаю доцільним при роботі над проєктом КК України залучити фахівців, створити окремих розділ, взявши за основу чинний розділ 10 Особливої частини «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва», доповнивши його статтею «Порушення працівниками вимог законодавства про охорону праці», з переліком суб'єктів, зазначених вище, та вказівкою на наслідки в примітці до першої статті в розділі.

Перелік використаних джерел

1. Охорона праці. Терміни та визначення. ДСТУ 2293:2014. Охорона праці. Науково-виробничий журнал. 2015. № 10.
2. Борисов В. І. Злочини проти безпеки виробництва. Велика українська юридична енциклопедія у 20 т. Т. 17: Кримінальне право / редкол.: В. Я. Тацій (голова), В. І. Борисов (заст. голови) та ін.; Нац. акад. прав. наук України; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України; Нац. юрид. ун-т ім. Ярослава Мудрого. Харків: Право, 2017. 1064 с. С. 289–291.
3. Актуальні питання кримінального законодавства України та практики його застосування: монографія / В. Я. Тацій, В. І. Борисов, Л. М. Демидова, Д. П. Євтеєва, Г. С. Крайник та ін. / за заг. ред. В. Я. Таця, В. І. Борисова, Л. М. Демидової. Харків: Право, 2017. 400 с.
4. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення досудового розслідування окремих категорій кримінальних правопорушень: Закон України від 22 листопада 2018 р. № 2617-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2019. № 17. Ст. 71.
5. Борисов В. И. Основные проблемы охраны безопасности производства в уголовном законодательстве Украины: дисс. ... доктора юрид. наук: 12.00.08. Харьков, 1993. 399 с.
6. Пащенко О. О. Кримінальна відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки: соціальна обумовленість і склад злочину: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Нац. юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого. Харків, 2004. 220 с.
7. Бахуринська О. О. Кримінально-правова характеристика порушення вимог законодавства про охорону праці (ст. 271 КК України): дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Київ. нац. ун-т ім. Тараса Шевченка. Київ, 2007. 235 с.
8. Крайник Г. С. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08; Нац. ун-т «Юрид. акад. України ім. Ярослава Мудрого». Харків, 2011. 225 с.
9. Загороднюк С. О., Круш Г. С. Кримінальна відповідальність за злочини проти безпеки виробництва. Південноукраїнський правничий часопис. 2015. Вип. 1. С. 31–33. URL: [http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?...](http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe?)

10. Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва: постанова Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 р. № 7. Вісник Верховного Суду України. 2009. № 8. С. 15–19.
11. Крайник Г. С. Кримінальна відповідальність за забруднення або псування земель в Україні: монографія. Харків: Друкарня Мадрид, 2019. 204 с.
12. Чуб Ю. С. Тяжкі наслідки як оцінне поняття у чинному Кримінальному кодексі України. Всеукраїнський круглий стіл «Актуальні питання кримінального права України у контексті реформування Кримінального кодексу України» (Харків, 18 листопада 2021 р.). Харків: ТОВ «Харківський університет», 2021. С. 65–72.
13. Шульга А. М., Павликівський В. І. Кримінальне право України: основні питання та відповіді. Харків: ПП «Берека-Нова», 2007. 304 с.
14. Кримінальне право України. Особлива частина: підручник / Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.; за ред. проф. В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2015. 680 с.
15. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13 квітня 2012 р. № 4651-VI. Відомості Верховної Ради України. 2013. № 9–13. Ст. 88.
16. Кримінальне право України. Загальна частина: підручник / за ред.: В. Я. Тація, В. І. Борисова, В. І. Тютюгіна. 5-те вид., перероб. і допов. Харків: Право, 2015. 528 с.
17. Крайник Г. С. Мотиви злочинів, вчинених з необережності. Юридична Україна. Вип. 12. 2014. С. 65–70.
18. Ветров Д. До питання про вік як ознаку суб'єкта порушення правил безпеки під час виконання робіт із підвищеною небезпекою (ст. 272 Кримінального кодексу України). Національний юридический журнал: теорія и практика. IUNIE 2015. С. 67–70.
19. Мисливий В. А. Злочини проти безпеки дорожнього руху та експлуатації транспорту: монографія. Дніпропетровськ: Юрид. акад. Мін-ва внутр. справ, 2004. 380 с.
20. Крайник Г. С. Щодо розширення переліку злочинів проти безпеки виробництва в Україні. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції «Кримінальне право в умовах глобалізації» (Одеса, 25 травня 2018 р.). Одеса: Національний університет «Одеська юридична академія», 2018. С. 121–123.
21. Про Державний бюджет України на 2021 рік: Закон України від 15 грудня 2020 р. № 1082-IX. Голос України. 30.12.2020. № 242.
22. Проєкт Кримінального кодексу України станом на 18 січня 2022 р. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.

Reference

1. Okhorona pratsi. Terminy ta vyznachennia. (2015) DSTU 2293:2014. Okhorona pratsi. Naukovo-vyrobnychiy zhurnal – Scientific and production magazine, 10. [in Ukrainian].
2. Borysov, V. I. (2017) Zlochyny proty bezpeky vyrobnytstva. Velyka ukrainska yurydychna entsyklopediia (Vol. 1-20; Vol. 17): Kryminalne pravo / redkol.: V. Ya. Tatsii (Ed.), V. I. Borysov (Eds.) et al.; Nats.akad. prav. nauk Ukrainy; In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho NAN Ukrainy; Nats. yuryd. un-t im. Yaroslava Mudroho, 289–291. [in Ukrainian].
3. Aktualni pytannia kryminalnogo zakonodavstva Ukrainy ta praktyky yoho zastosuvannia: monohrafiia (2017) / V. Ya. Tatsii, V. I. Borysov, L. M. Demydova, D. P. Yevtieieva, H. S. Krainyk (Eds.) et al. / V. Ya. Tatsii, V. I. Borysov, L. M. Demydova. Kharkiv: Pravo. [in Ukrainian].
4. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo sproshchennia dosudovoho rozsliduvannia okremykh katehorii kryminalnykh pravoporushen: Zakon Ukrainy vid 22 lystopada 2018 r. № 2617-VIII. (2018) Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine. 2019. № 17. Art. 71. [in Ukrainian].
5. Borisov, V. I. (1993) Osnovnye problemy ohrany bezopasnosti proizvodstva v ugovnom zakonodatelstve Ukrainy. Doctor`s thesis. Harkov. [in Russian].
6. Pashchenko, O. O. (2004) Kryminalna vidpovidalnist za porushennia pravyl yadernoi abo radiatsiinoi bezpeky: sotsialna obumovlenist i sklad zlochyну. Candidate`s thesis. Nats. yuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho; nauk. ker. – V. I. Borysov. Kharkiv. [in Ukrainian].
7. Bakhurynska, O. O. (2007) Kryminalno–pravova kharakterystyka porushennia vymoh zakonodavstva pro okhoronu pratsi (st. 271 KK Ukrainy. Candidate`s thesis. Kyiv. nats. un-tet im. Tarasa Shevchenka ; nauk. ker. – S. S. Yatsenko. Kyiv. [in Ukrainian].
8. Krainyk, H. S. (2011) Kryminalna vidpovidalnist za porushennia pravyl bezpeky pid chas vykonannia robit z pidvyshchenoiu nebezpekoiu. Candidate`s thesis. Nats. un-t «Iuryd. akad. Ukrainy im. Yaroslava Mudroho» ; nauk. ker. – V. I. Borysov. Kharkiv. [in Ukrainian].
9. Zahorodniuk, S. O., Krush, H. S. (2015) Kryminalna vidpovidalnist za zlochyny proty bezpeky vyrobnytstva. Pivdenoukrainskyi pravnychiy chasopys – South Ukrainian legal magazine, issue 1, 31-33. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/.../cgiirbis_64.exe? [in Ukrainian].
10. Pro praktyku zastosuvannia sudamy Ukrainy zakonodavstva u spravakh pro zlochyny proty bezpeky vyrobnytstva: postanova Plenumu Verkhovnoho Sudu Ukrainy vid 12 chervnia 2009 r. № 7. (2009) Visnyk Verkhovnoho Sudu Ukrainy – Bulletin of the Supreme Court of Ukraine of the Verkhovna Rada of Ukraine, 8, 15–19. [in Ukrainian].

11. Krainyk, H. S. (2019) *Kryminal'na vidpovidal'nist' za zabrudnennya abo psuvannya zemel' v Ukraini : monohrafiya*. Kharkiv : Drukarnya Madryd. [in Ukrainian].
12. Chub, Y. S. (2021) *Tyazhki naslidky yak otsinne ponyattya u chynnomu Kryminal'nomu kodeksi Ukrainy. Vseukrayins'kyi kruhlyy stil «Aktual'ni pytannya kryminal'noho prava Ukrainy u konteksti reformuvannya Kryminal'noho kodeksu Ukrainy» (m. Kharkiv, 18 lystopada 2021 r.)*. Kharkiv: TOV «Kharkivs'kyi universytet», 65-72. [in Ukrainian].
13. Shul'ha, A. M., Pavlykivs'kyi, V. I. (2007) *Kryminal'ne pravo Ukrainy: osnovni pytannya ta vidpovidi*. Kharkiv: PP «Bereka-Nova», [in Ukrainian].
14. *Kryminalne pravo Ukrainy. Osoblyva chastyna: pidruchnyk (2015) / Yu. V. Baulin, V. I. Borysov, V. I. Tiutiuhin (Eds.) et al.; za red. prof. V. Ya. Tatsiii, V. I. Borysov, V. I. Tiutiuhin (Eds.). 5-te vyd., pererob. i dopov.* Kharkiv : Pravo. [in Ukrainian].
15. *Kryminalnyi protsesualnyi kodeks Ukrainy vid 13 kvitnia 2012 r. № 4651-VI. (2013) Vidomosti Verkhovnoi Rady Ukrainy - Vidomosti of the Verkhovna Rada of Ukraine, 9–13, art. 88.* [in Ukrainian].
16. *Kryminalne pravo Ukrainy. Zahalna chastyna: pidruchnyk (2015) / za red.: V. Ya. Tatsiii, V. I. Borysov, V. I. Tiutiuhin (Eds.). 5-te vyd., pererob. i dopov.* Kharkiv : Pravo. [in Ukrainian].
17. Krainyk, H. S. (2014) *Motyvy zlochyniv, vchynenykh z neoberezhnosti. Yurydychna Ukraina - Legal Ukraine, issue 12, 65–70.* [in Ukrainian].
18. Vietrov, D. (2015) *Do pytannia pro vik yak oznaku sub 'iehta porushennia pravyl bezpeky pid chas vykonannia robit iz pidvyshchenoiu nebezpekoiu (st. 272 Kryminalnoho kodeksu Ukrainy). Natsionalnyi yurydycheskyi zhurnal: teoriya y praktyka – National Law Magazine: Theory and Practice, IUNIE 2015, 67-70.* [in Ukrainian].
19. Myslyviy, V. A. (2004) *Zlochyny proty bezpeky dorozhnoho rukhu ta ekspluatatsii transportu : monohrafiya*. Dnipropetrovsk : Yuryd. akad. Min-va vnutr. Sprav. [in Ukrainian].
20. Krainyk, H. S. (2018) *Shchodo rozshyrennia pereliku zlochyniv proty bezpeky vyrobnytstva v Ukraini / materialy Mizhnarodnoi nauково-praktychnii konferentsii «Kryminalne pravo v umovakh hlobalizatsii» (25 travnia 2018 r., m. Odesa) – About extension of the list of crimes against safety of manufacture in Ukraine / materials of the International scientific and practical conference «Criminal law in the conditions of globalization» (the 25 of May, 2018, Odesa). Odesa : Natsionalnyi universytet «Odeska yurydychna akademiia», 121–123.* [in Ukrainian].
21. *Pro derzhavnyi biudzhet Ukrainy na 2021 rik: Zakon Ukrainy vid 15 hrudnia 2020 r. № 1082-IX. (2020) Holos Ukrainy – Voice of Ukraine, 30.12.2020, 242.* [in Ukrainian].
22. *Proiekt Kryminalnoho kodeksu Ukrainy stanom na 18 zhovtnia 2021 r. (2021) N. p. URL: <https://newcriminalcode.org.ua/criminal-code>.* [in Ukrainian].

КРАЙНИК Г. Щодо удосконалення формулювань складів кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва.

У статті проведено комплексне дослідження правового регулювання питань удосконалення змісту складів кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва. Удосконалено визначення поняття кримінальних правопорушень проти безпеки виробництва. Доведено необхідність удосконалення визначення «охорона праці». Висловлено й аргументовано ідею про необхідність закріплення визначення наслідків кримінальних правопорушень, передбачених статтями 271–275, у примітці до ст. 271 Кримінального кодексу України.

Ключові слова: кримінальні правопорушення, безпека виробництва, охорона праці, наслідки кримінальних правопорушень.

Kraynik H. IMPROVEMENT OF CLAIMS OF CRIMINAL OFFENSES AGAINST SAFETY OF MANUFACTURE AS THE OBLIGATORY PART OF THE PROTECTION OF LABOR COMPONENT OF LABOR PROTECTION

The article conducts a comprehensive, scientifically sound study of the definition and legal regulation of improving the content of criminal offenses against safety of manufacture as an integral part of labor protection. The model of structures of criminal offenses against safety of manufacture as an integral component of labor protection is developed. The elements of the composition of these criminal offenses, as well as the types and sizes of punishments for their commission have been studied.

Based on the study of the composition of criminal offenses against safety of manufacture, ways to improve the legislation of Ukraine in order to improve labor protection are proposed. The definition of the concept of criminal offenses against the safety of manufacture and the consequences of these criminal offenses and the formulation of penalties for their commission have been improved. The opinion expressed in science about the amendment of the Criminal Code of Ukraine by the article «Violation of the requirements of the legislation on labor protection by employees», which will not create a conflict with Art. 271-275 of the Criminal Code of Ukraine, because, in particular, differs in the subjects of criminal offenses (from Article 271 of the Criminal Code), the objective side (from Article 272 of the Criminal Code) in order to improve labor protection.

It is proposed to define the concept of criminal offenses against the safety of manufacture, taking into account the peculiarities of their wording and the provisions of Art. 11 of the Criminal Code of Ukraine. There is a need to improve the definition of «labor protection», which is enshrined in SSTU 2293:2014 «Labor protection. Terms and definitions». For the first time the author expressed the idea of the need to consolidate the definition of the consequences of criminal offenses under Articles 271-275 of the Criminal Code of Ukraine, in a note to Art. 271 of the Criminal code of Ukraine.

Keywords: criminal offenses, safety of manufacture, labor protection, consequences of criminal offenses.